

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Криворізький державний педагогічний університет
Кафедра педагогіки і психології

*ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
РЕФОРМУВАННЯ ШКОЛИ*

Збірник наукових та науково-методичних праць
кафедри педагогіки і психології
Криворізького державного педагогічного університету

Випуск 1

Кривий Ріг
2002

В.О.СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ПЕДАГОГІЧНУ КУЛЬТУРУ ВЧИТЕЛЯ

Т. Д. Сидоренко

На всіх ділянках суспільного життя незалежної України відбуваються корінні зміни, йде пошук шляхів побудови дійсно демократичної правової цивілізованої держави, тому сьогодні гостро стала проблема оновлення всієї системи освіти: новій Україні потрібна нова школа, а новій школі - новий учитель. Як підкреслено в Національній доктрині розвитку освіти, "підготовка педагогічних працівників є центральним завданням модернізації освіти, провідним принципом державної освітньої політики".

Нове розуміння ролі людського фактора в соціальному житті, перехід з предметного на особистісно-орієнтоване навчання ставить перед вищими педагогічними навчальними закладами завдання підготовки вчителів, яким була б властива висока педагогічна культура.

Проблема формування культури вчителя завжди цікавила вітчизняних і зарубіжних педагогів (Я.А.Коменський, А.Дістервег, Н.Д.Ушинський, О.В.Духнович, М.І.Пирогов, Х.Д.Алчевська, С.Т.Шацький, П.П.Блонський, та ін.), проте конкретно про формування педагогічної культури мова не йшла.

Так, Я.А.Коменський писав, що "... учителем може бути тільки людина високої культури, освіченості, моральності". Такої ж думки дотримувався А.Дістервег, який вважав, що успіх навчання залежить, перш за все, від культури вчителя, його любові до дітей, ентузіазму в роботі та знання методики.

У цьому ж аспекті розглядав культуру вчителя К.Д.Ушинський, підкреслюючи, що "... багато що залежить від загального розпорядку в закладі, але найголовніше завжди залежатиме від особи безпосереднього вихователя, що стоїть вічна-віч з вихованцем" та "... у кожного наставника важливе не тільки уміння викладати, але також характер, безпосередність і переконання"[1].

Х.Д.Алчевська, відвідавши урок видатного послідовника

К.Д.Ушинського М.О.Корфа, із захопленням відзначала, "скільки талановитості й мистецтва" було в його викладанні.

П.П.Блонський бачив нову школу як школу "думки, людяності й поезії для дитини" і "живої культурної творчості" для вчителя.

Проблема формування особистості вчителя одержала якісно нову конкретизацію в дослідженнях сучасних українських вчених (В.І.Бондар, В.К.Буряк, І.А.Зязюн, О.В.Киричук, Л.В.Кондрашова, В.О.Моляко, О.Г.Мороз, Д.Ф.Ніколенко, Н.Г.Ничкало, В.Ф.Паламарчук, О.ЯСавченко, М.І.Шкіль та ін.).

У наукових працях цих авторів підкреслюється взаємозв'язок культури й освіти, що вимагає від учителів глибоких знань і власних переконань, творчого мислення, здатності самостійно орієнтуватися в стрімкому потоці різноманітної інформації. "Глибоке знання навчального матеріалу і вміння цікаво і дохідливо донести його до аудиторії, велика зовнішня культура й внутрішня вимогливість і, одночасно, увага і доброта до своїх вихованців, вміння зрозуміти і правильно оцінити рух їх розуму і серця та багато-багато іншого повинно характеризувати сучасного вчителя", - вважає В.К.Буряк.

Така точка зору висловлюється і в роботах зарубіжних учених, які аргументовано доводять, що успіх у навчанні залежить, перш за все, від певних особистісних якостей викладача.

Ґрунтовно розкрив поняття "педагогічна культура вчителя В.О.Сухомлинський, пов'язуючи її з умінням орієнтуватися в складних питаннях педагогічної науки та практики. Він вважав, що в учителя, який вдумливо аналізує свою роботу, не може не виникнути інтерес до теоретичного осмислення свого досвіду, прагнення пояснити причинно-наслідкові зв'язки між знаннями учнів і своєю педагогічною культурою. Василь Олександрович поставив питання і ґрунтовно відповів на нього: "З чого складається педагогічна культура? Це насамперед глибоке знання вчителем свого предмета. ...Для чого вчителеві знати те, що не вивчається на уроках і не стикається безпосередньо з матеріалом, який вивчається в середній школі? ...Коли його кругозір незмірно ширший від шкільної програми, лише тоді він справжній майстер,

художник, поет педагогічного процесу" [2]. Видатний педагог виділив основні ознаки та елементи педагогічної культури: "глибоке знання матеріалу", "безпосереднє звернення вчителя до розуму й серця вихованця", "читання, читання й ще раз читання", "технологія педагогічної праці", "багатство методів вивчення дитини", "без твердого психологічного ґрунту немає педагогічної культури".

Розглядаючи працю вчителя як педагогічну творчість, що вимагає величезної затрати сил, він дбав про те, щоб учитель не був завантажений підготовкою різних планів та звітів. Однак великого значення надавав поурочному плану як обов'язковому документу, "який відбиває індивідуальну творчу лабораторію вчителя" і максимально передбачає те, "що повинно бути" і що "може виникнути на уроці".

"Урок - це дзеркало загальної і педагогічної культури вчителя", - писав В.О.Сухомлинський. Головною метою відвідування й аналізу уроків своїх колег він вважав дослідження, виявлення і розкриття інтелектуального життя педагога, його кругозору, духовних інтересів, того, "чим живе вчитель, що він читає" чи "стежить за досягненнями науки і здобутками культури".

Всі педагоги школи: і вчителі, і директор, і його заступники - щоденно зустрічаються з різними психолого-педагогічними проблемами. В.О.Сухомлинський стверджував, що вчитель починав по-справжньому вивчати психологію вже працюючи в школі: для того, "щоб глибше вдуматися, осмислити те чи інше явище, ту чи іншу рису в поведінці дитини, в її розумовій праці, у взаємовідносинах з товаришами". Тому директор Павльської школи дбав про те, щоб психологія була "справжнім компасом у практичній діяльності колективу": досягнення психологічної науки доповідалися на засіданнях педагогічної ради, психологічна література займала чільне місце на стенді "Книжкові новинки" в учительській, при відвідуванні й обговоренні уроків особлива увага зверталася на питання, які потребують психолого-педагогічного аналізу, щотижня керівники школи збиралися і переглядали свої записи, щоб спільно знайти рішення важких і складних питань життя шкільного колективу.

У школі діяли психологічний семінар та психологічна комісія, які значну увагу приділяли вивченню і усуненню труднощів, з якими зустрічаються деякі діти в процесі розумової праці, розробці практичних рекомендацій для вчителів з питань подальшої роботи з ними.

Таким чином у школі Павлиша реалізувалося переконання її директора в тому, що "без твердого психологічного ґрунту немає педагогічної культури".

Предметом великої турботи колективу, керованого видатним педагогом, було утвердження педагогічної етики, гуманного початку у вихованні дітей. Відносячи професію вчителя до найгуманніших, він дбав, щоб слова про чуйність не залишалися пустим звуком. Його хвилювало те, що в багатьох школах, які він знав, такі слова були лише гаслом, красивою фразою, і, не реалізуючись на практиці, перетворювалися у марнослів'я. Причину такої байдужості В.О.Сухомлинський бачив у незнанні дитини, її душі, втрати вчителем гостроти емоційно-моральної оцінки педагогічного процесу.

Поставивши в центр своєї педагогічної системи дитину, В.О. Сухомлинський великої уваги надавав пізнанню її за допомогою різних методів, зокрема спостереженню в різних видах діяльності.

Він вважав, що в основі педагогічної характеристики дитини лежить вивчення, психологічний аналіз її складного духовного світу, а методи та прийоми індивідуального впливу на дитину є результатом трансформації спостережень за її станом здоров'я, особливостями фізичного і розумового розвитку, визначаються анатомо-фізіологічними чинниками, які впливають на розвиток розумових здібностей особистості, й визначають, у великій мірі педагогічну культуру вчителя.

Вличезну педагогічну відповідальність відчував В.О.Сухомлинський за те, щоб у школярів не згасло бажання вчитися. Це, - вважав він, - одна з найтонких і найкрихітких ділянок керівництва навчально-виховною роботою.

Багаторічні спостереження за життям і розумовою працею учнів дали змогу зробити висновок про те, що "джерелом бажання

вчитися є успіх, досягнутий у навчанні". Особливо важливо це на першому етапі - в початковій школі, коли невдачі приносять справжню горе, а згодом дитина стає байдужою до них.

Тому виразом справжньої педагогічної мудрості В.О.Сухомлинський вважав забезпечення дитині успіху в навчанні, постійне одухотворення її бажанням бути хорошим учнем, тільки позитивну оцінку навчальної праці молодших школярів.

Значну роль у цілому відіграє й ефективність розумової праці учнів на уроці. Аналіз роботи вчителів-предметників привів до висновку про те, що, на жаль, пояснення нового матеріалу не забезпечує формування в учнів чітких понять, створює хаотичні уявлення про предмет. А це - результат невмілого користування словом, не відповідність викладу елементарним вимогам мовної культури.

Колектив Павлівської СШ працював над цією проблемою поряд з іншими, не менш важливими, довгі роки. Характерною для цієї роботи була конкретність: здійснювався аналіз програм і підручників, уявлень і понять, які необхідно розкривати перед учнями, пошук яскравої, точної й економної словесної оболонки для забезпечення сприймання їх учнями. Це забезпечувало підвищення рівня мовної культури вчителя як однієї із ознак його педагогічної культури.

Підвищення педагогічної культури вчителя і всього колективу В.Сухомлинський вважав "одним з головних моментів керівництва навчально-виховною роботою" школи, стимулом розвитку колективної думки, колективної творчості.

Сьогодні, коли час вимагає удосконалення підготовки учительських кадрів, вищевикладені думки В.О.Сухомлинського набувають особливої актуальності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. У ш и н с ь к и й К. Д. Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. – К.: Рад. школа, 1983.

2. С у х о м л и н с ь к и й В. О. Вибрані педагогічні твори: У 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1977.